

Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025

Uitvoeringsprogramma 2017-2022 (gericht op ambities in 2025)

Definitieve versie (intern), vastgesteld in Stuurgroep van 10 januari

Datum: 16 januari 2018

Inhoud

1	Inleiding	2
2	Uitvoering in zes inhoudelijke uitvoeringslijnen	2
2.1	Energiebesparing.....	3
2.2	Ruimte en energie	3
2.3	Zon op daken.....	4
2.4	Warmte	5
2.5	Greenports en energietransitie	6
2.6	Duurzame mobiliteit	6
3	Overkoepelende thema's.....	7
3.1	Communicatie.....	7
3.2	Lobby.....	8
3.3	Monitoring	8
3.4	Investeren in energie	8
4	Uitvoeringsstrategie en gezamenlijke principes	10
5	Besluitvorming en organisatie	11
5.1	Besluitvorming en vaststelling van de kaders voor het uitvoeringsprogramma	11
5.2	Aansturingsmodel uitvoeringsprogramma.....	12
5.3	Samenwerking binnen het programmateam en de projectgroep.....	14
6	Risicomanagement.....	15
7	Programmaplanning en belangrijkste mijlpalen.....	15
8	Kosten en begroting	15
9	Bijlagen	18

1 Inleiding

In het Regionaal Energieakkoord hebben de veertien partners de ambitie vastgelegd om in 2050 energieneutraal te zijn. Dit uitvoeringsprogramma beschrijft de resultaten (in de vorm van producten en/of processen) die het komend jaar binnen het energieakkoord gerealiseerd gaan worden. Daarnaast wordt per onderwerp aangegeven wat de planning is om de gestelde resultaten te behalen.

De resultaten zijn benodigd om het doel – de regio Holland Rijnland energieneutraal in 2050 – te bewerkstelligen. Het uitvoeringsprogramma is geschreven voor de periode 2017 – 2022, maar spitst zich nu vooral toe op 2018 omdat er voor deze periode in ieder geval budget beschikbaar is. Het uitvoeringsprogramma is een dynamisch programma dat één maal per jaar getoetst gaat worden (zijn de resultaten behaald?) en kan tussentijds aangepast worden. Echter, gezien de urgentie van de opgaven kunnen we ons geen vertraging veroorloven.

Om de gestelde ambities op de lange termijn te halen, is gekozen voor een programmatische aanpak, uitgesplitst in zes inhoudelijke uitvoeringslijnen. De zes uitvoeringslijnen hebben ieder hun eigen focus. Daarnaast organiseren we een aantal zaken (zoals communicatie, monitoring, lobby en investeringen) op regionaal niveau voor het gehele programma. Tussen de uitvoeringslijnen vindt onderlinge afstemming en kruisbestuiving plaats.

In hoofdstuk 2 staan de belangrijkste doelen en bijbehorende mijlpalen per uitvoeringslijn op een rij. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe de overkoepelende thema's geïntegreerd worden binnen de uitvoeringslijnen of aparte sporen volgen. Hoofdstuk 4 gaat in op de gezamenlijke principes binnen iedere uitvoeringslijn. Hoofdstuk 5 richt zich op de projectstructuur en wijze van besluitvorming en uitvoeringsorganisatie. Als laatste volgt een toelichting op de planning, de risico's en de begroting in de hoofdstukken 6 t/m 8.

Toelichting Regionale Ambitie 2050

Holland Rijnland wil in 2050 een energieneutrale regio zijn. Daarmee geeft de regio invulling aan nationale en internationale doelstellingen op het gebied van klimaat en energie. In 2050 moet het energieverbruik binnen de regio volledig worden gedekt door energie uit duurzame energiebronnen of restbronnen. Daarvan komt minstens 80% uit onze eigen regio. De resterende 20% vullen we in door bijvoorbeeld restwarmte of geothermie uit de nabijheid van onze regio. Ook zetten we in op 30% energiebesparing ten opzichte van ons huidige energiegebruik.

Tussentijdse ambitie 2025

De ambitie voor 2050 is de stip aan de horizon. Dan willen we energieneutraal zijn. Maar om de ambitie te vertalen in concrete acties, stellen we voor 2025 tussentijdse doelen vast om te bepalen of we voldoende meters maken met besparing en duurzame energieopwekking.

Meer informatie over het energieakkoord vindt u [hier](#).

2 Uitvoering in zes inhoudelijke uitvoeringslijnen

Er is gekozen voor een thematische aanpak in zes uitvoeringslijnen:

1. Energiebesparing
2. Ruimte en energie
3. Zon op daken
4. Warmte
5. Greenports en energietransitie
6. Duurzame mobiliteit

In de bijlagen zijn de plannen van aanpak (PvA) van de verschillende uitvoeringslijnen toegevoegd. In de volgende zes paragrafen is een samenvatting gegeven van de PvA's zodat snel inzichtelijk is wat de beoogde resultaten zijn van de uitvoeringslijnen. In de paragrafen wordt ingegaan op het doel, de aard van de opgave (strategisch, tactisch of operationeel), de meerwaarde van een regionale aanpak, de kern van de aanpak, de

mijlpalen (resultaten) voor 2018 en het benodigde budget.

2.1 Energiebesparing

Doel:

Energiebesparing – ambitie in 2025 van 2,5 PJ besparing ten opzichte van 2014 (2,5 PJ = ongeveer 7,2% van het huidige regionale energieverbruik).

Aard van de opgave:

Momenteel wordt al veel gedaan door Omgevingsdienst West-Holland en de gemeenten. Wat kun je regionaal nog versnellen of anders/slimmer organiseren? Hoe kunnen we nog meer organisaties aanzetten tot meer energiebesparing? Gekeken is naar bedrijven, gemeentelijk vastgoed en nieuwbouw.

Meerwaarde regionale aanpak en rol energieteam:

Voor veel projecten ligt de kracht in de lokale aanpak. Op een aantal onderwerpen levert een gezamenlijke regionale aanpak en/of uitbreiding van de activiteiten of in elk geval een kruisbestuiving en het delen van kennis en ervaring, voordeel op. Die activiteiten worden gedefinieerd binnen de uitvoeringslijn Energiebesparing. Uitgangspunt is lokaal waar mogelijk, regionaal waar nodig.

In het PvA wordt een onderscheid gemaakt tussen bestaande activiteiten van ODWH (reeds gefinancierd), aanvullende, regionale activiteiten vanuit het regionale Energieakkoord (en het programmabudget) en optionele, lokale activiteiten (lokale menukaart, financiering door de individuele gemeenten).

Kern van de aanpak:

1. Bij bedrijven prioriteit geven aan de handhaving, stimulering en advisering/begeleiding van energiebesparingsmaatregelen.
2. Verduurzaming van gemeentelijk vastgoed. In het kader van 'voorbeeldige overheid' zichtbaar maken dat overheden ook zelf energiebesparing realiseren door de eigen gebouwen te verduurzamen.
3. Stimuleren energiebesparing in de bebouwde omgeving en nieuwbouw.

Belangrijkste mijlpalen 2018:

- Projectmatige aanpak energiebesparing bij bedrijven
- Pilot aanpak van twee bedrijventerreinen
- Haalbaarheid en eventuele realisatie van een fysiek (en mogelijk mobiel) duurzaamheidsloket
- Uitvoeren scans gemeentelijk vastgoed en mogelijk vastleggen ambities in Green Deal

Benodigd budget:

€ 148.000 voor 2017 en 2018.

2.2 Ruimte en energie

Doel:

Einddoel in 2050 is een energieneutrale regio te zijn. Tussendoel voor 2025 is 2,5 PJ duurzaam opgewekte elektriciteit te realiseren door 0,7 PJ op daken, 1 PJ door zonnenvelden en 0,8 PJ door windturbines.

Het hoofddoel voor 2018 is het opleveren van ruimtelijke kaart met potentiële locaties voor het realiseren van duurzame zon- en windenergie (2025). Deze kaart is breed maatschappelijk gedragen en kent een set van toetsingskaders waarlangs initiatieven tot realisatie getoetst kan worden

Aard van de opgave:

Zonnevelden en windturbines hebben grote potentie om duurzame elektriciteit te leveren maar hebben ook een grote impact op het landschap. Dit vraagt om een zorgvuldige afweging van belangen en een goede ruimtelijke inpassing.

De zorgvuldige afweging dient niet alleen te worden gemaakt op basis van provinciale regelgeving maar vooral aan de hand van regionale en lokale kaders. Deze kaders zijn er momenteel nog niet of nauwelijks en dienen tot stand te komen in overleg met belangenorganisaties en marktpartijen. Hierbij zijn beperkingen in regelgeving, draagvlak en gebiedsidentiteiten randvoorwaarden om te komen tot deze kaders.

Meerwaarde regionale aanpak en rol energieteam:

Omdat elke gemeente een opgave heeft, kaders zoekt en draagvlak nodig heeft, is de regionale aanpak van groot belang. Zodoende hoeft 'het wiel' niet telkens opnieuw uitgevonden te worden.

Kern van de aanpak:

Spoor 1- De regionale energie opgave vertalen naar of relateren aan lokale opgave(n)

Spoor 2- Creëren van sociaal- en economische kaders als toetsingsinstrumenten om te bepalen waar aan zon- en windinitiatieven tenminste dienen te voldoen

Spoor 3- Samen met de provincie te komen tot een aanpassing in de Verordening Ruimte en Mobiliteit om (juridische) ruimte te creëren in het landschap

Spoor 4- Met belangenorganisaties te komen tot het aanwijzen van gebieden en/of gebiedsidentiteiten die geschikt zijn voor energieopwekking

Spoor 5 - Communicatie door aangesloten partijen over de energieopgave en de ruimtelijke impact naar inwoners en (belangen)organisaties

Belangrijkste mijlpalen 2018:

- a. Regionale zienswijze op actualisatie VRM
- b. Diverse bijeenkomsten Simulatiespel ruimte en energie (ontwikkeld door Posad) met raadsleden en andere stakeholders
- c. Ruimtelijke kaders voor inpassing van duurzame energie opwekking
- d. Sociaal- en economische kaders voor zon- en windprojecten
- e. Een kaart met potentiële locaties voor zon en wind (2025, met doorkijk naar 2050), waarvoor draagvlak is vanuit belangenorganisaties en overheden

Benodigd budget:

Totale budget bedraagt ongeveer € 196.00,- in 2017 en 2018.

2.3 Zon op daken

Doel:

Versnelling van de opbrengst van duurzame energie via zonnepanelen op daken: 0,7 PJ in 2025 (met 0,5 PJ in 2020), een verviervoudiging van nu.

Aard van de opgave:

Het betreft hier vooral een operationele opgave, waarbij de bestaande techniek (zonnepanelen) uitgerold kan worden over (de daken in) de gehele regio. De opgave is om vraag en aanbod (daken) met elkaar in contact te brengen. Deels betreft het ook een tactische opgave, waarbij de opgave van duurzaamheid nog beter geborgd moet worden in de sector wonen.

Meerwaarde regionale aanpak en rol energieteam:

Aanjagen van trajecten bij doelgroepen dakeigenaren door middel van communicatie, het organiseren van bijeenkomsten en het sluiten van Green Deals.

Kern van de aanpak:

Spoor 1- Woningcorporaties

Spoor 2- Maatschappelijk vastgoed: scholen en sportverenigingen

Spoor 3- Bedrijfsdaken

Spoor 4- Regionale aanpak voor inzet grote daken

Belangrijkste mijlpalen 2018:

- sluiten van een regionale Green Deal Verduurzaming huurwoningen met gemeenten en woningcorporaties
- organisatie van drie subregionale informatiebijeenkomsten voor scholen
- opstarten van regionale aanpak 'zon zoekt sportverenigingen en scholen'
- een business to business conferentie voor bedrijven
- opstarten van regionale aanpak 'zon zoekt bedrijfsdaken'

Benodigd budget:

€ 145.000,-

2.4 Warmte

Doel:

Einddoel in 2050 is een aardgasvrije regio. Tussendoel voor 2020 is het verbinden van (warmte) partners om te komen tot een regionale warmtevisie en lokale warmtevisies- en plannen.

Aard van de opgave:

Het gaat hier zowel om een strategische opgave (op welke wijze verwarmen we straks in onze regio zonder aardgas en hoe zorgen we er voor dat er voldoende warmte aanbod is), een tactische opgave (hoe verhoudt warmtevraag en-aanbod in de verschillende gemeenten?) als een operationele (hoe realiseer je een aardgasvrije woonwijk tegen aanvaardbare kosten?).

Meerwaarde regionale aanpak en rol energieteam:

Het warmteteam fungeert als vraagbaak en co-creator en is uitvoerder van de regionale visie. De lokale uitvoering en implementatie valt onder de verantwoordelijkheid van de lokale ambtenaar.

Kern van de aanpak:

Spoor 1- Vraag en aanbod van warmte in beeld en opstellen visies (zowel op gemeentelijk als regionaal niveau)

Spoor 2 - Iconische projecten en pilots in beeld en tot realisatie

Spoor 3 - Vormgeven van beleidskaders om gewenste doelen te behalen

Spoor 4 - Communicatie (aangesloten partijen energieakkoord en bewoners/burgers)

Belangrijkste mijlpalen 2018:

- a. Regionale Warmtevisie
- c. Warmtevisie (en waar nodig warmteplannen) per gemeente
- d. Iconische projecten /pilots: opgedane ervaringen
- e. beleidskader nieuwbouw

Benodigd budget:

Totale budget bedraagt ongeveer € 335.000,- in 2018.

2.5 Greenports en energietransitie

Doel:

Ondersteuning van de concrete kansen die er liggen om vanuit de Greenports impact te maken op de energietransitie.

Aard van de opgave:

Operationeel via ondersteuning bij de uitvoering van projecten en tactisch/strategisch, via agendering van het thema duurzaamheid in diverse gremia.

Meerwaarde regionale aanpak en rol energieteam:

Vergroten bewustwording Energiebesparing bij bedrijven, kennisdeling organiseren tussen gemeenten en Greenports, lobby t.b.v. investeringen Warmte en Mobiliteit, gekoppeld aan zoeken naar fondsen en subsidies voor energietransitie (formele rol nog bepalen).

Kern van de aanpak:

Waar zijn drie Greenports mee bezig op gebied duurzaamheid en hoe kan dit vanuit programma Energie worden versterkt? Sporen: Kansen op gebied Warmte, energiebesparing en logistiek/mobiliteit. We zien dit als een tijdelijke uitvoeringslijn, die na verloop van tijd opgaat in een van de drie andere lijnen.

Belangrijkste mijlpalen 2018:

Er zijn nog geen mijlpalen benoemd. Met de Greenportsmanagers wordt gekeken waar er kansen liggen. In december is helder op welke sporen er in wordt gezet.

Januari 2018: start PvA

Mei 2018: Energiebijeenkomst Greenports in Holland Rijnland

December 2018: Green Deal Greenports Holland Rijnland

Benodigd budget:

€ 10.000,-

2.6 Duurzame mobiliteit

Ambitie:

Energieneutrale en emissieloze mobiliteit in 2050.

Doelen:

- Faciliteren van duurzame mobiliteit en logistiek.
- Stimuleren en faciliteren van meer oplaadpunten in de regio.
- Ondersteuning van gemeenten bij de uitwerking en uitvoering van de energietransitie

Subdoelen:

De markt faciliteren in het ontwikkelen van duurzame mobiliteitsoplossingen.

Resultaten:

- Dekkende laad- en/of tankinfrastructuur voor zero emissie voertuigen.
- Minder vervoersbewegingen.

- Meer gebruik alternatieve schone modaliteiten, zoals fietsen en openbaar vervoer

Aard van de opgave:

Vooral tactisch van aard: duurzame oplossingen

Meerwaarde regionale aanpak en rol energieteam:

Link leggen tussen duurzaamheidssector en verkeers- en vervoerssector en innovatieve oplossingen stimuleren en (laten) realiseren.

Kern van de aanpak:

Uitgangspunt hierbij is dat de lokale overheden de markt faciliteren en niet wordt ingezet op subsidieregelingen. De onderstaande projecten worden door de projectgroep in 2018 gestart. Tijdens het eerste projectoverleg (begin januari) zal hier verder invulling aan gegeven worden.

- Opstellen kaders voor laadinfrastructuur
- Informatiecampagne autodelen
- Opstellen beleid deelauto's
- Inkoop duurzaam transport

Mijlpalen 2018:

Voorjaar 2018: marktconsultatie duurzaam doelgroepenvervoer

Medio 2018: informatiecampagne over mobiliteit en CO₂ en consumentenkeuzes regionaal en lokaal

Medio 2018: regionale plankaart openbaar (elektrisch) laden

Eind 2018: beleid gereed voor aanbesteding autodelen

Aanleg fietspad Solaroad in een of meer gemeenten.

Benodigd budget:

Totale budget bedraagt € 135.000,- in 2018.

3 Overkoepelende thema's

Gekozen is voor een aanpak naar inhoudelijk thema van de energietransitie. In de verschillende PvA's komen echter een aantal thema's voor die overkoepelend zijn en eigenlijk gelden voor het gehele programma. Het gaat om communicatie, monitoring, regionaal investeringsfonds energie, subsidies en lobby. De strategie van deze thema's, hoe gaan we hiermee om binnen de zes uitvoeringslijnen, wordt de komende periode door de projectgroep uitgewerkt. Hieronder staat kort de globale werkwijze benoemd, de aanpak hiervan wordt verder uitgewerkt in separate PvA's die in het voorjaar voorgelegd zullen worden aan de Stuurgroep.

3.1 Communicatie

Communicatie is van groot belang. Externe communicatie om de urgentie van de energietransitie te benadrukken, om de regionale opgave, de benodigde samenwerking en uitvoering zichtbaar te maken. Daarnaast de interne communicatie en afstemming tussen de partners van het energieakkoord. De interne communicatie wordt verder beschreven in het volgende hoofdstuk (uitvoeringsorganisatie).

Voor de externe communicatie wordt begin 2018 een communicatiestrategie en -plan opgesteld, in nauwe afstemming met de communicatiemedewerkers van alle partners. Het communicatieplan (met daarin de doelen en middelen, algemeen en per uitvoeringslijn) wordt voorgelegd aan de Stuurgroep. Voor het onderdeel communicatie wordt op de begroting een bedrag van € 80.000,- geraamd (communicatieplan, uitvoering, opzetten website en nieuwsbrief).

3.2 Lobby

Tijdens het proces van energietransitie lopen we met zijn allen aan tegen bestaande systemen, onwetendheid, scepsis, regelgeving en gebrek aan capaciteit en investeringsbudget aan. De komende periode is het daarom goed om met elkaar de hindernissen en belemmeringen scherp te krijgen. Tijdens het traject worden de belangrijkste obstakels aangepakt en indien nodig onder de aandacht gebracht bij provinciale en landelijke politiek. Hierbij maken we zoveel mogelijk gebruik van de bestaande lobby kanalen en waar nodig starten we zelf iets op.

Deze zaken worden in het programmateam opgepakt. Daarbij wordt aangesloten bij de regionale lobby agenda die de komende periode binnen Holland Rijnland wordt opgesteld. Voor het onderdeel lobby wordt een bedrag van € 20.000,- geraamd, voor eventuele inhuur.

3.3 Monitoring

Monitoring vindt plaats op drie niveaus:

- 1) Output: welke prestaties of mijlpalen zijn er gerealiseerd binnen het programma?
De geplande prestaties staan beschreven in de PvA's. Het gaat hierbij om de bereikte mijlpalen, zoals beslisnotities, bijeenkomsten en overeenkomsten. Het bereiken van deze prestaties, ofwel de voortgang, wordt continu bijgehouden. Projectgroep, Stuurgroep, PHO+ Energie en partners zullen hier regelmatig over worden geïnformeerd. Dat geeft inzicht in de voortgang van het programma.
- 2) Outcome: welke tastbare resultaten in relatie tot de doelstellingen zijn hiermee gerealiseerd?
Hierbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld het aantal zonnepanelen dat is gelegd, een wijkaanpak op het gebied van warmtetransitie, een windpark of het aantal bedrijven en woningen die gestart zijn met een aanpak op energiebesparing.
De tastbare resultaten die in beeld worden gebracht zijn niet alleen het gevolg van het Energieakkoord Holland Rijnland, maar zijn ook de resultaat van alle initiatieven die in de regio landen. Als bronnen hierbij denken we voornamelijk aan de Klimaatmonitor en Energie-etalage.
- 3) Impact: in hoeverre komen we dichterbij de middellange (2025) en lange termijn (2050) doelen? Wat is het doelbereik?
Op dit niveau brengen we de gerealiseerde bespaarde en duurzaam opgewekte Petajoules in beeld. Als bronnen hierbij denken we aan de Klimaatmonitor en Energie-etalage.

De komende periode wordt verder bekeken welke bronnen er beschikbaar zijn, welke outcome en impact (per uitvoeringslijn) daarmee in beeld worden gebracht en wat de kosten zijn. Uitgangspunt hierbij is dat zo veel mogelijk aansluiting gezocht zal worden bij bestaande databronnen en monitoringsoverzichten.

Ijkpunt voor de monitoring is het moment van ondertekening van het energieakkoord (september 2017), hetgeen in de praktijk vooral de start van de uitvoering zal worden (januari 2017 als nulmeting en januari 2018 als start van het programma). Een voorstel zal voorjaar 2018 voor worden gelegd aan de Stuurgroep. Voor dit onderdeel wordt een bedrag van € 25.000,- geraamd.

3.4 Investeren in energie

Dit uitvoeringsprogramma is gericht om de regionale energietransitie te versnellen en om de komende periode veel verschillende energieprojecten en pilots te stimuleren en te realiseren. Realisatie van deze projecten vergt echter flinke investeringen van de initiatiefnemer(s). De individuele gemeenten zullen dat veelal niet kunnen financieren vanuit hun reguliere begroting. Er is dus een behoefte aan investeringsbudget. Dat kan door zelf als gemeenten en regio investeringsgeld beschikbaar te stellen, door samenwerking met private partijen of door het aanboren van subsidies. Het budget van het uitvoeringsprogramma is bij lange na niet voldoende om in deze behoefte te voorzien, het gaat hierbij namelijk om procesgeld. Komend jaar zal derhalve verder uitgezocht worden op welke wijze we de financiering verder kan organiseren. Dat kan het beste door een combinatie van een nieuw regionaal fonds en het goed zicht hebben op subsidiemogelijkheden.

Regionaal investeringsfonds energie

Door verschillende bestuurders en volksvertegenwoordigers is geopperd om een regionaal investeringsfonds energie op te richten, vergelijkbaar met het bestaande Regionaal Investeringsfonds (RIF), in 2008 opgericht voor vijf majeure ruimtelijke projecten in onze regio. Het RIF loopt in 2022 af. Vanuit Holland Rijnland wordt de komende periode verkend of en hoe dit fonds de komende periode verlengd zou kunnen worden ten behoeve van groenprojecten en energieprojecten. Ook het revolverend karakter van een dergelijk fonds – waarbij investeringen na verloop van tijd terugvloeien in het fonds – wordt daarbij onderzocht. Daarnaast wordt door HLT Samen (gemeente Teylingen) momenteel verkend hoe je kan komen tot een lokaal duurzaamheidsfonds. Als voorbeeld wordt bijvoorbeeld gekeken naar het participatiefonds Meermaker in de Haarlemmermeer. Binnen het programmteam zal worden onderzocht wat de mogelijkheden zijn van een dergelijk fonds. Voorjaar 2018 zullen de opties voor worden gelegd aan de Stuurgroep.

Subsidies voor projecten en pilots

Bij projecten en pilots is investeringsgeld onontbeerlijk. Aangezien het vaak innovatieve projecten betreft, is de business case vaak niet sluitend. Het is dus goed om naast eigen (lokaal/regionaal) investeringsbudget te kijken naar vormen van subsidies en cofinanciering. Welke mogelijkheden bestaan er binnen Europa, het Rijk of de provincie voor energieprojecten? Het is zaak om dat van tevoren goed in beeld te hebben zodat er direct geschakeld kan worden als dat nodig is. Het gaat om inzicht en overzicht van de verschillende subsidiebudgetten, de voorwaarden, tijdsframes e.d.

Aangezien het subsidielandschap aan verandering onderhevig is, werkt het niet om alles in detail in beeld te brengen. Dergelijke statische overzichten zijn snel verouderd. Waar wel behoefte aan is, is in globaal inzicht in het subsidielandschap en een expert die snel kan schakelen. Binnen het programmteam worden de verschillende subsidievormen onderzocht en wordt gekeken welke kennis er reeds is bij de partners, welke experts er zijn en of het zinvol is om die waar nodig in te vliegen. Dit traject loopt in de eerste helft van 2018, en loopt gelijk op met de mogelijkheden voor een regionaal investeringsfonds. Voor ondersteuning bij het subsidieproces wordt een bedrag van € 28.000,- geraamd.

Voor de benodigde ondersteuning bij de uitwerking van deze overkoepelende thema's en bij het programmamanagement en trekkerschap van de verschillende uitvoeringslijnen is € 40.000,- geraamd.

4 Uitvoeringsstrategie en gezamenlijke principes

Er gebeurt reeds veel op lokaal niveau op gebied van energie. Belangrijk uitgangspunt is dat de kracht ligt in de lokale aanpak. Voor een aantal ontwikkelingen is echter een regionale aanpak noodzakelijk of efficiënter. De strategie is op hoofdlijnen reeds opgenomen in het Energieakkoord. In het proces van de verdere uitwerking van de uitvoeringslijnen is meer inzicht ontstaan over de gewenste aanpak. Hieruit zijn enkele leidende principes naar voren gekomen, die hieronder kort worden toegelicht en waar aan wordt gegeven op welke wijze we ze binnen Holland Rijnland toepassen.

Kernwoorden in onze aanpak zijn:

1. het versnellen van de energietransitie door het gezamenlijk uitwerken van een aantal uitvoeringslijnen. Onderdeel hiervan is het faciliteren en stimuleren van lopende initiatieven en het initiëren van *e-conische* pilotprojecten. Leidende principes hierbij zijn:
  - *we willen de energietransitie in de regio zichtbaar maken en laten de resultaten hiervan zien:* zichtbaarheid van energieprojecten zorgt voor bewustwording en het gevoel voor urgentie. Het kan daarom slim zijn om te kiezen voor projecten bij scholen of gemeentehuizen, gezien het grote bereik en zichtbaarheid dat een project dan heeft
  - *we maken keuzes voor oplossingen die passen in onze gemeentes en regio:* we volgen de landelijke trends maar kiezen ook voor maatwerk en de juiste (menselijke) schaal in onze regio. Welk type windmolens passen er bijvoorbeeld in ons landschap? En is zonnefolie op bloembollenvelden niet oplossing op maat in de Duin- en Bollenstreek?
  - *we gaan uit van het adagium 'laat 1000 bloemen bloeien':* het is slim om breed in te zetten en te experimenteren op het terrein van energie op dit terrein; we weten namelijk nog niet hoe de transitiepaden er uit zien en welke techniek uiteindelijk het beste is en meest efficiënt. Om prioritering aan te brengen in de verschillende initiatieven en projecten, hanteren we de volgende uitgangspunten bij de keuze voor ondersteuning van projecten:
    - laaghangend fruit: is het project met weinig inzet en middelen realiseerbaar?
    - heeft het project opschalings- en versnellingspotentie?
    - heeft het project een voorbeeldwerking: leidt het tot het stimuleren van nieuwe initiatieven?
    - draagt het project bij aan kennisontwikkeling: in de praktijk gaat het om een mix tussen bestaande concepten (toepassing) en technieken en nieuwe technieken (innovatie)?
2. het maken van een schaalsprong voor de energietransitie door een regionale uitwerking van de verschillende lijnen. Daarnaast overstijgen veel opgaven de lokale schaal en dienen deze regionaal te worden opgepakt;
  - *we gaan uit van het adagium: lokaal waar mogelijk, regionaal waar nodig:* dit betekent dat de ruimtelijke uitvoeringslijn (zonnevelden en windmolens) en warmtelijn strategisch sowieso regionaal opgepakt worden, terwijl bij zon op daken het zwaartepunt lokaal ligt en gekeken wordt waar regionaal een motor achter de uitvoering zinvol kan zijn
  - *we doen inventarisatie en onderzoek zo veel mogelijk gezamenlijk:* Indien nodig zullen we aanvullend onderzoek uitvoeren. Hierbij is de regionale scope onontbeerlijk. Daarnaast heeft het een toegepast karakter en is het gericht om schaarsprong binnen de regio te bewerkstelligen.
3. kennisdeling en leren van elkaars successen op het thema energie met partners, zowel binnen als buiten de regio, als basis voor een goede energietransitie;
  - *we hanteren een gefaseerde aanpak, met ruimte voor leren en bijsturen:* dit uitvoeringsprogramma (en de bijbehorende PvA's) dient als leidraad, maar kan tussentijds ook worden aangepast als de ervaringen in de regio (of daarbuiten) daartoe aanleiding geven. Het is belangrijk om flexibel in te kunnen spelen op de nieuwste inzichten en beschikbare technieken.
  - *we leren van elkaars ervaring en innovatieve oplossingen:* door goed te communiceren over resultaten en ervaringen in de aanpak weten de partners van het energieakkoord wat er speelt en kunnen we slim kopiëren en opschalen.

De rol van het programmateam energietransitie hierbij is faciliterend, stimulerend en aanjagend. We ondersteunen waar mogelijk en dragen kennis en expertise aan. De verantwoordelijkheid voor de implementatie ligt bij de partners/initiatiefnemers.

5 Besluitvorming en organisatie

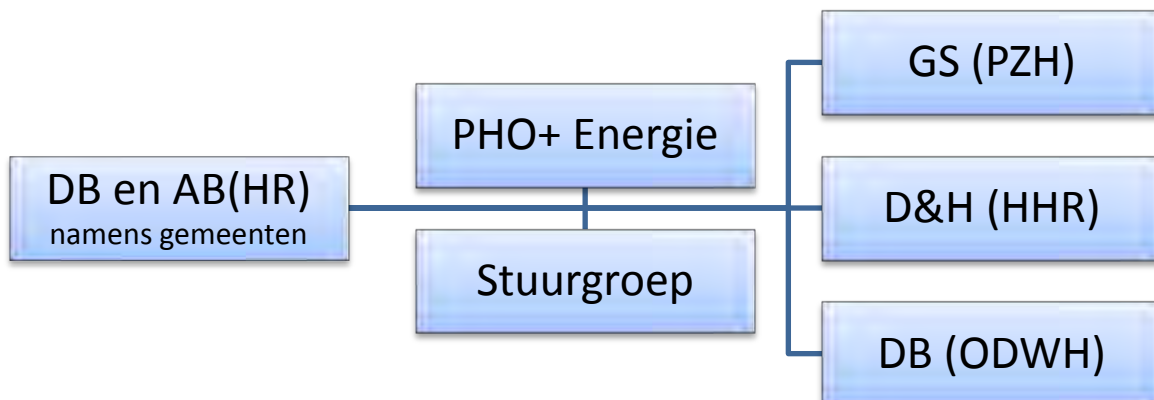
Hieronder gaan we eerst in op de besluitvorming van het uitvoeringsprogramma,

5.1 Besluitvorming en vaststelling van de kaders voor het uitvoeringsprogramma

Het Energieakkoord en het bijbehorende budget is rondom de zomer van 2017 vastgesteld binnen de colleges van alle partners en in veel gevallen ook door de raden. Dat is het kader waarbinnen het programma opereert. Het uitvoeringsprogramma geeft verder vorm aan het akkoord en gaat in op de verdeling van het budget, de planning en uitvoering. Besluitvorming hierover is niet belegd bij één partij, aangezien we in netwerkverband samenwerken.

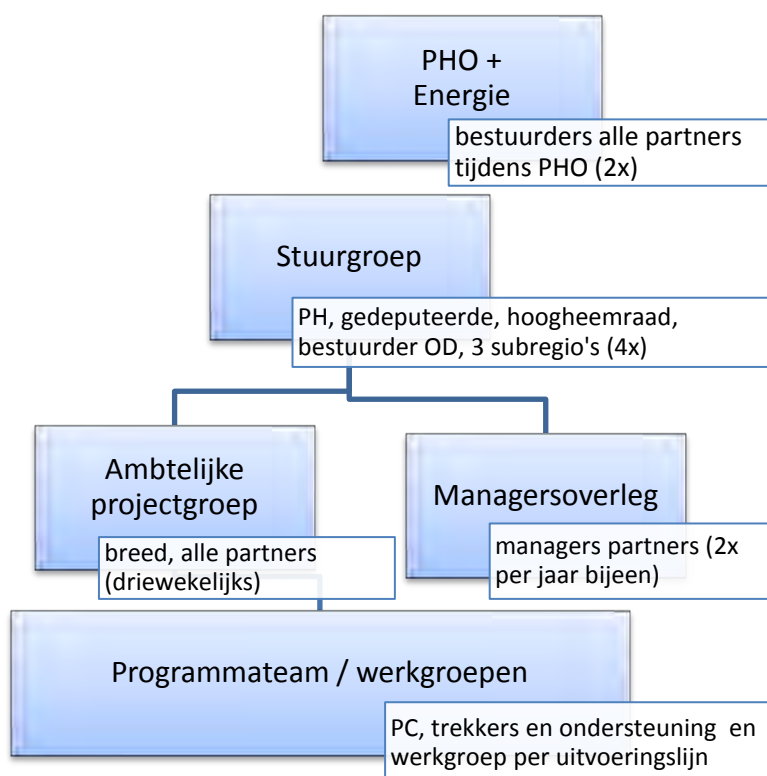
Het uitvoeringsprogramma wordt besproken in de Stuurgroep en PHO+ Energie (bestaande uit vertegenwoordigende bestuurders van alle partners), waarna een advies volgt richting het bestuur van de provincie, het hoogheemraadschap, de omgevingsdienst en Holland Rijnland (namens de 14 gemeenten). Vervolgens vindt besluitvorming plaats bij deze vier partners en terugkoppeling naar de Stuurgroep. De Stuurgroep kan vervolgens aan de slag met de verdere uitwerking en uitvoering. Gezien het regionale karakter van het programma en de rol van 'kassier' (het programmabudget wordt opgenomen in de begroting van Holland Rijnland) en gedelegeerd opdrachtgever, vindt in Holland Rijnland besluitvorming plaats in zowel het Dagelijks Bestuur als het Algemeen Bestuur.

De besluitvorming kan als volgt worden weergegeven:

Voorstel is om deze besluitvormingsstructuur te hanteren in 2018 en dit te evalueren eind 2018, samen met het gehele uitvoeringsprogramma. Mogelijk dat de besluitvormingststructuur vanaf 2019 wordt gewijzigd en mogelijk simpeler en minder getrapt plaats kan vinden.

5.2 Aansturingsmodel uitvoeringsprogramma

Binnen het vastgestelde kader stuurt de Stuurgroep het programma aan. Daarbinnen vindt de dagelijkse uitvoering plaats door de driehoek bestuurlijk opdrachtgever (portefeuillehouder Energie Holland Rijnland), ambtelijk opdrachtgever (secretaris Holland Rijnland) en ambtelijk opdrachtnemer (programmacoördinator). Basis hiervoor is het Uitvoeringsprogramma. De trekkers van de diverse lijnen handelen binnen hun PvA. Beslissingen die daarbinnen vallen vinden in overleg plaats met de programmacoördinator (en ambtelijk en bestuurlijk opdrachtgever).

In veel gevallen dient er besluitvorming plaats te vinden over kaders en beleid. In veel gevallen gebeurt dat op lokaal niveau. Hieronder staat per uitvoeringslijn aangegeven op welk niveau er afstemming en besluitvorming plaats vindt door de partners:

Uitvoeringslijn	Afstemming	Besluitvorming en uitvoering
Energiebesparing	Regionaal	Lokaal, uitvoering door omgevingsdiensten
Ruimte en energie	Regionaal en met provincie, rijk	<u>Regionaal</u> : regionale kaart duurzame energie <u>Lokaal</u> : kaders, omgevingsvisie, bestemmingsplannen <u>Provinciaal</u> : VRM
Zon op daken	Regionaal (gericht op uitvoering en aanbesteding)	<u>Lokaal</u>
Warmte	Regionaal en met provincie, rijk	<u>Lokaal</u> <u>Regionaal</u> : regionale warmtevisie
Greenports en energietransitie	Regionaal	Lokaal en door Greenports
Duurzame mobiliteit	Regionaal	<u>Regionaal</u> : aanbestedingstrajecten

Hieronder worden het PHO+ Energie en de Stuurgroep in meer detail beschreven, waarin wordt ingegaan op de beoogde invulling van de gremia, de frequentie van het overleg en de bevoegdheid/mandaat van het gremium in de besluitvorming.

PHO + Energie

Verantwoordelijkheid en bevoegdheid: aan het PHO+ Energie (dit zijn de wethouders Duurzaamheid/Energie van de 14 gemeenten, aangevuld met – vandaar de plus - de bestuurders van de provincie, Hoogheemraadschap en de omgevingsdienst) wordt door Stuurgroep verantwoording afgelegd over de voortgang over het gehele uitvoeringsprogramma en de verschillende lijnen.

Deelnemers: de portefeuillehouder Energie van Holland Rijnland is voorzitter, naast de gedeputeerde (of ambtelijk vertegenwoordiger), hoogheemraad, bestuurder van de Omgevingsdienst West-Holland en wethouders van alle gemeenten. De programmacoördinator is ambtelijk secretaris van dit overleg en bereidt dit overleg voor

Frequentie: het PHO+ Energie komt in principe twee maal per jaar bij elkaar, als onderdeel van de (vierjaarlijkse) regiomiddag.

Stuurgroep

Verantwoordelijkheid en bevoegdheid: de Stuurgroep is bestuurlijk opdrachtgever en komt structureel bij elkaar om de belangrijkste mijlpalen en voortgang door te nemen en om beslissingen te nemen over inhoud, planning en begroting. Onder omstandigheden kan de voorzitter van de stuurgroep het mandaat krijgen om bepaalde besluiten binnen de kaders van het uitvoeringsprogramma te nemen.

Deelnemers: de portefeuillehouder Energie van Holland Rijnland is voorzitter en naast hem hebben de gedeputeerde (of ambtelijk vertegenwoordiger), hoogheemraad, bestuurder van de Omgevingsdienst West-Holland en vertegenwoordigers van Leidse regio, Duin- en Bollenstreek en Rijn- en Veenstreek zitting. De programma coördinator is ambtelijk secretaris van dit overleg en bereidt dit overleg voor.

Op dit moment (december 2017) is de samenstelling van de Stuurgroep als volgt:

- Liesbeth Spies (DB Holland Rijnland), voorzitter
- Han Weber (Provincie Zuid-Holland)
- Martine Leewis (Hoogheemraadschap van Rijnland)
- Yvonne Peters (Omgevingsdienst West-Holland)
- Ed de Leest (Alphen aan den Rijn)
- Jeroen Verheijen (Hillegom/HLT Samen)
- Paul Dirkse (Leiden)

Binnen de Stuurgroep zijn de uitvoeringslijnen verdeeld over de leden, waarbij elk lid optreedt als bestuurlijk ambassadeur. De verdeling van de uitvoeringslijnen moet nog plaats vinden.

Frequentie: de Stuurgroep komt minimaal vier keer per jaar bij elkaar en indien nodig vaker.

Managersoverleg

Verantwoordelijkheid en bevoegdheid: de managers sturen vooral op de inzet (middelen) van de partijen aan het uitvoeringsprogramma, zowel qua capaciteit als financiën. Eventuele problemen in de voortgang worden aan hen voorgelegd

Deelnemers: alle managers duurzaamheid/energie van de partners

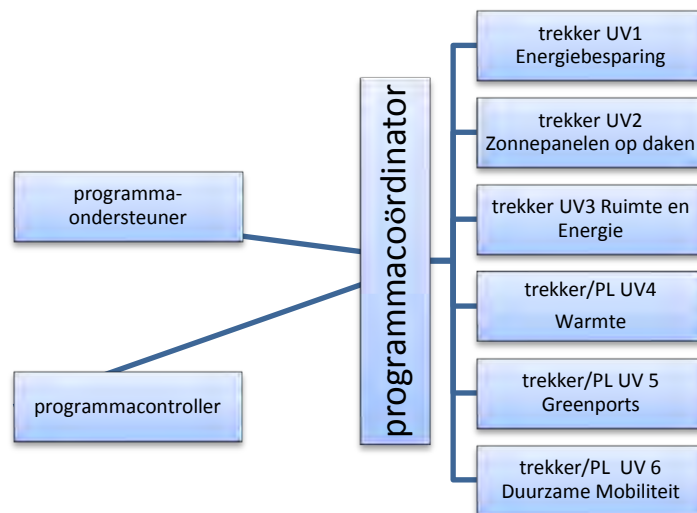
Frequentie: twee maal per jaar, bij voorkeur voorafgaand aan het PHO+ Energie

Financiële aansturing en verantwoording

Verantwoording over resultaten en budget wordt door de programmacoördinator afgelegd aan het

managersoverleg, de Stuurgroep en PHO +. De verantwoording over de inzet van het gehele programmabudget vindt plaats via de planning- en controlcyclus van Holland Rijnland, dus via de begroting en de jaarrekening.

5.3 Samenwerking binnen het programmateam en de projectgroep

Hierboven is, in aanvulling op het aansturingmodel, de opzet van het programmateam schematisch weergegeven. Per uitvoeringslijn is een trekker (altijd iemand vanuit de partners) verantwoordelijk voor de voortgang. De trekker heeft een werkgroep, bestaande uit medewerkers van de partners en mogelijke nog andere partners. De trekker organiseert de juiste coalitie en business case tussen publieke en private partners. Zo mogelijk wordt de trekker ondersteunt door een (externe) projectleider, om op die manier meer meters te kunnen maken.

Uitgangspunt is dat elk van de 18 partijen naar rato van grootte bijdraagt in de vorm van capaciteit en budget. Inzet van alle partners blijft een aandachtspunt. Het lukt niet alle partners om hierin te voorzien de komende periode zal er meer aandacht uitgaan naar energie en is het noodzakelijk dat ook de capaciteit binnen het gemeentelijk apparaat van de partners daar op is toegerust.

Om de samenwerking te versterken en de interactie tussen de verschillende werkgroepen te vergroten is ervoor gekozen om minimaal een dag in de week op een vaste locatie te werken. Er is gezocht naar werkruimte bij een van de partners. De omgevingsdienst West-Holland, de gemeente Kaag en Braassem en de gemeente Leiderdorp hebben een bod gedaan. De keuze voor de locatie is de gemeente Leiderdorp waar een grote projectruimte leeg staat die minimaal een dag in de week kan worden gebruikt en waar geen kosten aan zijn verbonden (wat bij de twee andere partners wel het geval was). Aan het eind van 2018 wordt geëvalueerd of deze ruimte goed functioneert door programmateam en de gemeente Leiderdorp.

6 Risicomanagement

Kansen:

- Urgentie en aandacht voor het thema groeit: nieuwe kabinet met klimaatminister
- Aandacht voor het thema in de gemeenten: mogelijkheden vanuit nieuwe collegeprogramma's
- Aansluiten bij bestaande ambities: regionaal faciliteren van lokale ambities: niet iedereen hoeft het wiel opnieuw uit te vinden

Bedreigingen:

- Grootte van de klimaatproblematiek leidt tot defaitisme (we kunnen er in Nederland/regio/gemeente toch niets aan doen)
- Er is te weinig capaciteit binnen de gemeenten om de toekomstige energieprojecten op te pakken
- Te weinig capaciteit om vliegende start te maken, niet alleen toekomst. Ook komend jaar meters maken

Risico's:

- Te weinig bekendheid en draagvlak voor het energieakkoord bij de partners in huis
- Er worden niet snel genoeg successen geboekt (door te weinig capaciteit)
- Te veel onderzoek en inventarisatie en te weinig actie en uitvoering (vraagt focus van deelnemers en trekkers)

Ongewenste effecten:

- Afwachtende houding bij partners intern na ondertekening van het energieakkoord omdat het regionaal geregeld is (het programmateam pakt het op)

7 Programmaplanning en belangrijkste mijlpalen

Zie bijlage 7.

8 Kosten en begroting

Hieronder een overzicht van de afgesproken inkomsten (het budget voor 2017 en 2018) en capaciteit. Daaronder de ingeschatte uitgaven voor 2017 en 2018.

Partijen energieakkoord	Budget voor 2017 en 2018	Minimaal gevraagde capaciteit netwerk 2017 en 2018 (uren per week)
Alphen aan den Rijn	€ 166.975	5
Hillegom	€ 32.618	5
Kaag en Braassem	€ 40.379	5
Katwijk	€ 99.354	5
Leiden	€ 189.558	5
Leiderdorp	€ 41.710	5
Lisse	€ 34.963	5
Nieuwkoop	€ 42.429	5
Noordwijk	€ 39.841	5
Noordwijkerhout	€ 24.962	5
Oegstgeest	€ 35.896	5
Teylingen	€ 55.699	5
Voorschoten	€ 38.992	5
Zoeterwoude	€ 12.257	5
Subtotaal gemeenten	€ 855.934	70
<i>HLT Samen¹</i>	€ 123.280	15
Provincie Zuid-Holland ²	€ 219.000	5
Hoogheemraadschap van Rijnland ³	€ 158.000	5
Omgevingsdienst West-Holland	-	15
Holland Rijnland	€ 126.000	5
Totaal	€ 1.358.934 (incl. HHR) € 1.200.934 (excl. investeringen HHR)	100

¹ Opsomming capaciteit en budget in HLT Samen

² De bijdrage van de provincie wordt per opgave vastgelegd en is een bijdrage aan concrete uitgaven en opdrachten

³ Het hoogheemraadschap draagt dit bedrag minimaal bij aan concrete investeringen op het gebied van duurzame energie. Het is geen budget dat extra beschikbaar komt voor het programma

Geschatte uitgaven 2017 en 2018		
Uitvoeringslijn	Begroting 2017 en 2018	Begrote capaciteit partners (uren per week)
Energiebesparing	€ 148.000	64
Ruimte en energie	€ 194.000	42
Zon op daken	€ 145.000	18
Warmte	€ 335.000	64
Greenports en energietransitie	€ 10.000	16
Duurzame mobiliteit	€ 150.000	40
Programmakosten (o.a. communicatie, lobby, monitoring en ondersteuning)	€ 193.000	64
Onvoorzien	€ 25.000	-
Totaal	€ 1.200.000	308

De benodigde en begrote capaciteit overtreft ruimschoots de hierboven minimaal gevraagde capaciteit vanuit het netwerk. Dat is logisch aangezien het hier een relatief opgave is, waarvoor capaciteit benodigd is die bij de partners vaak nog niet ingepland en beschikbaar is. Inschatting is echter dat een adequate uitwerking van de opgave uit de energietransitie de komende periode nog veel meer inzet vergt. Dit gegeven zal regelmatig worden geagendeerd op de agenda van projectgroep, managementoverleg en Stuurgroep.

9 Bijlagen

Bijlage 1. PvA Energiebesparing

Bijlage 2. PvA Ruimte en energie

Bijlage 3. PvA Zon op daken

Bijlage 4. PvA Warmte

Bijlage 5. PvA Greenports en energietransitie

Bijlage 6. PvA Duurzame mobiliteit

Bijlage 7. Programmaplaning en belangrijkste mijlpalen